

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 124/2017 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Susanna Grimm-Vikman, sosiaali- ja terveysministeriö
- neuvotteleva virkamies Marjaana Maisonlahti, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Ville Heinonen, työ- ja elinkeinoministeriö
- yksikön päällikkö Eine Kela, Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- lakimies Antti Ristimäki, Kansaneläkelaitos
- erikoistutkija Anna-Maria Isola, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- työllisyyspalveluiden johtaja Timo Saari, Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu – Vantaan TYP
- ekonomisti Heikki Taulu, Akava ry
- asiantuntija Mikko Räsänen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- työllisyysasioiden päällikkö Pirjo Väänänen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- lainopillinen asiamies Albert Mäkelä, Suomen Yrittäjät ry
- lakimies Sampsa Koskela, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- sosiaali- ja terveystieteiden asiantuntija Miranna Seppälä-Saukkonen, Suomen Reumaliitto ry
- toiminnanjohtaja Jukka Haapakoski, Työttömien Keskusjärjestö ry
- toiminnanjohtaja Niina Jussila, Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry
- oikeustieteen tohtori Jaana Paanetoja
- yhteiskuntatieteiden maisteri Päivi Tyni

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Akava ry
- SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi työttömyysturvalakia (1290/2002) nk. aktiivimallin toteuttamiseksi. Malli perustuu pääministeri Juha Sipilän nimeämän, valtiosihteeri Martti Hetemäen vetämän, kolmikantaisen työryhmän valmistelemaan ehdotukseen. Työryhmä ei ollut yksimielinen.

Aktiivimallin tarkoituksena on, että työttömät aiempaa enemmän hakeutuvat myös lyhytkestoiseen ja osa-aikaiseen työhön koko työttömyyden ajan silloin, kun parempia työpaikkoja ei ole tarjolla. Tavoitteena on tällä tavoin lisätä työllisyyttä ja ehkäistä työttömyyden pitkittymistä. Valiokunta pitää työnhakijoiden aktiivisuuden lisäämiseen sekä työllisyyden kasvuun ja työttömyyden pitkittymisen ehkäisemiseen liittyviä toimenpiteitä tärkeinä.

Ehdotetussa mallissa työttömyyden alun omavastuupäiviä vähennetään seitsemästä viiteen. Työttömyyden jatkuessa työttömyysetuus maksetaan alennettuna, ellei työtön ole riittävän aktiivinen. Aktiivisuusehto edellyttää, että henkilö työskentelee 65 maksupäivän jakson aikana vähintään yhden kalenteriviikon verran tai osallistuu vähintään viisi päivää työllistymistä edistäviin palveluihin tai ansaitsee tietyn määrän yrittäjän työssäoloehtoon vaaditusta kuukausiansiosta. Jos työnhakija ei täytä aktiivisuusehtoa, työttömyysetuus maksetaan seuraavalta 65 päivän jaksolta 4,65 prosentilla alennettuna. Tämä vastaa yhtä omavastuupäivää kuukauden aikana.

Työllisyysvaikutukset

Aktiivimallin työllisyysvaikutusten arviointi on esityksen mukaan erittäin vaikeaa. Hetemäen työryhmän muistiossa työllisyyden on arvioitu lisääntyvän 5 000—12 000 henkilötötyvuotta niillä, jotka saavat ansiopäivärahaa. Hallituksen esityksessä arvioidaan, että työllisyysvaikutus asettuu näiden kahden luvun väliin. Jos muutoksella ei saavuteta uutta aktivoitumista, syntyy työttömyysturvamenoihin enimmillään noin 70 miljoonan euron säästö.

Esityksen vaikutukset riippuvat ennen kaikkea siitä, millainen vaikutus sillä on työttömien käyttäytymiseen. Valiokunta pitää työttömien aktiivisuuden vahvistamista hyvänä ja tärkeänä. Aktiivimallin käyttäytymisvaikutuksiin liittyy kuitenkin suurta epävarmuutta, ja osa vaikutuksista saattaa olla myös hallituksen tavoitteiden vastaisia. Ehdotettujen muutosten on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2018, ja ne koskevat kaikkia työttömiä. Samaan aikaan astuu voimaan myös eräitä muita työttömiä koskevia uudistuksia. Valiokunta toteaa, että tällainen tilanne estää luotettavien tutkimusasetelmien muodostamisen arviointia varten, joten ehdotettujen uudistusten hyötyjä tai haittoja ei pystytä luotettavasti selvittämään. Valiokunta pitää tätä valitettavana ja katsoo, että muutosten arviointimahdollisuus tulee ottaa huomioon uudistuksia toteutettaessa.

Aktiivisuuden osoittaminen olemalla työssä

Aktiivisuusvaatimuksen täyttäminen on ehdotetun työttömyysturvalain 6 luvun 3 a §:n 3 momentin 1 kohdan ja 7 luvun 5 a §:n 3 momentin 1 kohdan mukaan kytketty palkansaajan työssäoloehdon mukaiseen työskentelyyn. Valiokunta pitää rajausta varsin tiukkana. Valiokunta korostaa

Valiokunnan lausunto TyVL 10/2017 vp

henkilön oikeutta osoittaa aktiivisuutensa myös omaehtoisesti. Valiokunta huomauttaa, että tällä hetkellä työtön voi työttömyysetuutta menettämättä tehdä muun muassa yleishyödyllistä vapaaehtoista tai talkootyötä silloin, kun työ on palkatonta. Muun muassa tämän tyyppisen työn tulisi soveltuvien osin voida valiokunnan mielestä kuulua mukaan työhön, jolla aktiivisuuden voi osoittaa. Aktiivisuuden eri muotoja tulisi lisäksi voida yhdistää.

Valiokunta pitää tärkeänä, että ehdotettuun työttömyysturvalain 6 luvun 3 a §:ään ja 7 luvun 5 a §:ään otetaan mukaan esityksessä ehdotettua laajempi määritelmä aktiivisuuden osoittamisesta, ja esittää, että sosiaali- ja terveysvaliokunta harkitsee ehdotetun säännöksen soveltamisalan laajentamista siten, että aktiivisuuden voi osoittaa myös omaehtoisella työskentelyllä, kuten esimerkiksi vapaaehtois- ja talkootyöllä.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että työtön voi täyttää aktiivisuusvelvoitteen vain, mikäli hänellä on tosiasialliset alueelliset, työkyvyn mukaiset ja osaamista vastaavat mahdollisuudet työllistyä lyhytaikaisesti ja tarvittaessa osallistua työllistymistä edistäviin palveluihin. Työttömyysetuuteen ja sen tasoon vaikuttavat työttömän työnhakijan oman aktiivisuuden lisäksi siten myös hänestä itsestään riippumattomat tekijät. Valiokunta korostaa, että työttömällä tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet täyttää aktiivisuusedellytykset.

Aktiivisuuden osoittaminen osallistumalla työllistymistä edistävään palveluun

Palkkatyön tai yritystoiminnan lisäksi aktiivisuuden voi työttömyysturvalain 6 luvun 3 a §:n 3 momentin ja 7 luvun 5 a §:n 3 momentin 3 kohtien mukaan osoittaa osallistumalla tarkastelujakson aikana viisi päivää työllistymistä edistävään palveluun tai 4 kohdissa säädetyn mukaisesti muuhun valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määritellyyn työpaikalla toteutettavaan työllistymistä tukevaan palveluun tai toimintaan. Työllistymistä edistävät palvelut on määritelty työttömyysturvalain 1 luvun 5 §:n 15 kohdassa.

Työllistymistä edistävien palvelujen järjestäminen edellyttää, että palvelun järjestäminen on työvoimapolitiittisesti tarkoituksenmukaista ja edistää henkilön työllistymistä. Tarkoituksenmukaisuuden arvioi TE-toimisto tai palveluntuottaja, jolta TE-toimisto on hankkinut palvelun. Käytävissä olevat määrärahat eivät takaa palveluita kaikille työttömyysetuuden saajille.

Esityksen mukaan, jos työllistymistä edistäviin palveluihin esitettyä lisämäärärahaa käytetään erityisesti lyhytkestoisten toimenpiteiden järjestämiseen, lisämääräraha mahdollistaa nykyistä useammalle henkilölle osallistumisen työllistämistä edistävään palveluun, jolloin etuuden taso ei alene. Valiokunta toteaa, että etenkin vaikeasti työllistyville lyhytjänteiset ja velvoittavuuteen perustuvat palvelut eivät ole pitkällä aikavälillä työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaisia, vaan palvelua tulee jatkossakin tarjota riittävän laajuisena ja kunkin työttömän määritellyn palvelutarpeen mukaisesti.

Aktiivisuus voidaan osoittaa vain edellä mainituissa säännöksissä määritellyllä tavalla eikä tähän sisälly harkinnanvara. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että esimerkiksi työkyvyn ja työkunnon selvittämiseksi tarkoitettua palvelua ei tämän vuoksi pidetä aktiivisuuden osoittamisena. Valiokunta ei pidä tätä tarkoituksenmukaisena ja katsoo, että työllistymistä edistävän palvelun määrittelyä tulee vielä tarkentaa.

Valiokunnan lausunto TyVL 10/2017 vp

Vaikeasti työllistyvien mahdollisuudet täyttää aktiivisuusvaatimukset

Myös pitkäaikaistyöttömien tulee täyttää aktiivisuusehto täysimääräisen työttömyysetuuden saamiseksi. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että työttömyyden pitkittyessä taustalla on usein terveys- tai sosiaalisia ongelmia sekä syrjäytymistä, jolloin henkilön kyky ja mahdollisuudet toimia aktiivimallin edellyttämällä tavalla on alentunut. Valiokunnan käsityksen mukaan vaatimus työllistymisestä vähintään viideksi päiväksi on usean pitkäaikaistyöttömän kohdalla epärealistinen, etenkin jos taustalla on elämänhallintavaikeuksia, päihdeongelmia tai terveydentilan asettamia rajoituksia. Valiokunta tähdentää, että vaikeasti työllistyvät tarvitsevat palvelutarpeen kirjoittamiseen perustuvaa erityistä ja usein pitkäkestoista henkilökohtaista tukea työllistymykseen. Valiokunta korostaa, että vaikeasti työllistyville ja pitkäaikaistyöttömille tulee olla tarjolla riittävästi heidän tilanteeseensa sopivia aktivointipalveluja.

Monet pitkään työttömänä olleet työnhakijat osallistuvat pitkäkestoiseen työkokeiluun ja kuntouttavaan työtoimintaan. Valiokunta huomauttaa, että työkokeilu ja kuntouttava työtoiminta edellyttävät suunnitellun toiminnan soveltumista asiakkaan palveluntarpeeseen sekä tätä tarvetta vastaavan toimintapaikan löytymistä. Tällaisia palveluita ei voi käyttää lyhytkestoisesti vain työttömän työttömyysetuuden sanktioiden estämiseksi ja aktiivisuuden todistamiseksi.

Saadun selvityksen mukaan vuoden 2016 aikana työttömänä työnhakijana oli lähes 43 000 pitkäaikaissairaaksi tai vammaiseksi merkittyä työnhakijaa. Näillä henkilöillä sairaus tai vamma vaikutti työvoimaviranomaisen mukaan mahdollisuuksiin tehdä, hakea tai saada töitä sekä uravalintaan yleisesti. Valiokunta huomauttaa, että työttömyysetuuden lähtökohtana on, että työtön työnhakija on työkykyinen ja siten työmarkkinoiden käytettävissä.

Aktiivimallissa henkilön tosiasiallista työkykyä ja mahdollisuutta osallistua eri tehtäviin tai palveluihin ei huomioida. Valiokunta huomauttaa, että henkilö saattaa olla työkyvytön vain ajoittain, minkä vuoksi hänellä ei ole oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen. Henkilö voi lisäksi olla työkykyinen vain joihinkin tehtäviin, tai työkyvyttömyys ja osatyökykyisyys voivat johtua lyhytkestoisesta sairastumisesta. Valiokunta katsoo, että ehdotetussa aktiivimallissa henkilön terveydentila ja työkyky eri työtehtäviin tulee voida ottaa huomioon ja aktiivisuuden vaatimuksesta luopua silloin, kun hoitava lääkäri pitää toimenpiteitä potilaan terveyden kannalta haitallisina.

Valiokunta huomauttaa lisäksi, että moni pitkäaikaissairas tai muuten osatyökykyinen on halukas ja kykenevä tekemään töitä, mutta heille työn saaminen voi olla haastavaa, koska osa työnantajista pelkää sairauden aiheuttavan kuluja, eikä palkkaa heitä. Osa pitkäaikaissairaista tekisi mielellään osa-aikatyötä, mutta työpaikoilla ei välttämättä luoda tälle edellytyksiä.

Ehdotettujen työttömyysturvalain 6 luvun 3 a §:n ja 7 luvun 5 a §:n 5 momenttien 1 kohtien mukaan henkilön työttömyyspäivärahaa ei alenneta eikä hänen aktiivisuuttaan seurata, jos hänellä on vireillä työkyvyttömyyseläkehakemus. Hakemuksen saa vireille täyttämällä Kelan sähköisessä palvelussa olevan nettilomakkeen. Valiokunta pitää säännöstä kannatettavana ja sen tarkoitusta ymmärrettävänä, mutta huomauttaa, että pelkkä vireilläolovaatimus saattaa johtaa perusteettomien työkyvyttömyyseläkehakemusten yleistymiseen.

Valiokunnan lausunto TyVL 10/2017 vp

Valiokunta kiinnittää vielä huomiota siihen, että aktiivimalli saattaa lisätä viimesijaisen toimeentuloturvan saajien määrää. Jos peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea saavalla työttömällä työnhakijalla ei ole mahdollisuuksia osoittaa aktiivisuuttaan, työttömyysturvan taso saattaa alentua pysyvästi. Tämä johtaa useissa tapauksissa toimeentulotuen tarpeeseen. Esityksen mukaan asuminen lisäytyvät arviolta 4 miljoonalla eurolla ja toimeentulotukimenot arviolta 10 miljoonalla eurolla. Valiokunta toteaa, että aktiivimalli ei toimi kannustimena viimesijaista toimeentulotukea saaville, vaan päinvastoin: kaikkein heikoimmassa asemassa oleville, voi olla houkuttelevaa siirtyä etuuksien hallittavuuden takia karenssin kautta työvoiman ulkopuolelle ja yksinomaan toimeentulotuen asiakkaaksi.

Hallinnolliset vaikutukset

Aktiivimallin toimeenpano ja toteuttaminen on hallinnollisesti raskasta ja vaatii eri viranomaisilta merkittäviä lisäresursseja. Kelalle ja työttömyyskassoille muutoksesta aiheutuu merkittävästi lisää työtä, kun työssäoloa ja työttömyyspäivärahan tason muutoksia joudutaan seuraamaan aikaisempaa useammin. Lisäksi muutos monimutkaistaa etuusjärjestelmää entisestään, mikä voi lisätä byrokratiasta johtuvia viiveitä työttömyysetuuksien maksatuksessa.

Työttömälle pelko työttömyysetuuksien maksuviiveistä saattaa muodostaa esteen ottaa vastaan lyhytaikaista työtä, vaikka työskentely olisikin taloudellisesti kannattavaa pidemmän aikavälin tarkastelussa. Valiokunta pitää tärkeänä, että työttömyyspäiväraha hakemusten käsittelyyn varataan riittävät resurssit, jotta ihmiset eivät joudu kärsimään kohtuuttomista käsittelyajoista.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 14.11.2017

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tarja Filatov sd
varapuheenjohtaja Heli Järvinen vihr
jäsen Pertti Hakanen kesk
jäsen Hannakaisa Heikkinen kesk
jäsen Reijo Hongisto sin
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Jaana Laitinen-Pesola kok
jäsen Rami Lehto ps
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Eero Suutari kok

Valiokunnan lausunto TyVL 10/2017 vp

jäsen Matti Torvinen sin
jäsen Juhana Vartiainen kok
varajäsen Petri Honkonen kesk (osittain)
varajäsen Anneli Kiljunen sd
varajäsen Antti Kurvinen kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjaana Kinnunen

Valiokunnan lausunto TyVL 10/2017 vp
Eriävä mielipide 1

ERIÄVÄ MIELIPIDE 1

Perustelut

Hallituksen esitys HE 124/2017 vp koskee työttömyysturvan ns. aktiivimallia. Hallitus uskoo, että malli lisää työllisyyttä lähes 10 000 hengellä. Samaan aikaan hallitus arvioi, että toimeentulotukimenot kasvavat 10 miljoonaa euroa ja asumistukimenot 4 miljoonaa euroa.

Malli perustuu omavastuupäiviin: työttömyyden alussa olevia omavastuupäiviä vähennetään nykyisestä 7 päivästä 5 päivään. Työttömyyden pitkittyessä omavastuuta lisätään. Työttömien aktiivisuutta tarkastellaan 65 etuuspäivän (kolmen kuukauden) tarkastelujaksoissa. Mikäli henkilö on ollut aktiivinen edellisen 3 kuukauden ajan, hänen työttömyysturvansa säilyy ennallaan. Mikäli henkilö ei täytä aktiivisuusehtoa, hänelle asetetaan yksi omavastuupäivä kuukaudessa seuraavan 3 kuukauden ajan. Omavastuu toteutettaisiin pienentämällä etuutta 4,65 prosenttia maksupäivää kohden.

Aktiivisuusehto täyttyy, jos henkilö on tarkastelujakson aikana ollut palkkatyössä niin, että tuntimäärä yhden kalenteriviikon aikana riittäisi kerryttämään työssäoloehdot. Vastaavasti yritystoiminnan ansiotulo edellisen 3 kuukauden aikana yhden viikon sisällä ansaittua olisi riittävä suhteellinen osuus yrittäjän työssäoloehdoton vaadittavasta euromäärästä. Aktiivisuusehto täyttyy myös, mikäli työttömyysetuuden saaja on edellisen kolmen kuukauden aikana vähintään 5 päivää työllistymistä edistävissä palveluissa tai osoittaisi aktiivisuutensa rekrytointikokeilun tai rekrytointikoulutuksen kaltaisella toiminnalla.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on esitetty runsaasti kritiikkiä mallia kohtaan eri näkökulmista. On vaikea ymmärtää ajatusta, jonka mukaan työttömyysturvaa leikataan, jos työtön ei onnistu löytämään työtä. Haluamme edistää aktiivisuuteen kannustavaa työvoimapolitiikkaa, mutta emme voi hyväksyä työttömyysturvan leikkauksia. Pidämme myös tärkeänä sitä, että muutokset työttömyysturvaan valmistellaan hyvässä yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Nyt näin ei ole tehty, ja käytännössä leikatessaan työttömyysturvaa malli on myös kilpailukykysovimuksen vastainen.

Aktiivisuuden osoittaminen voi osoittautua mahdottomaksi

Kuten asiantuntijalausunnoissakin todetaan, tiivistyvät esityksen heikkoudet siihen, että esityksen tavoite toteutuu vain, mikäli työttömyysetuuden saajalla on tosiasialliset alueelliset, työkyvyn mukaiset ja osaamista vastaavat mahdollisuudet työllistyä lyhytaikaisestikin ja tarvittaessa osallistua työllistymistä edistäviin palveluihin. Jos tosiasialliset mahdollisuudet edellä mainittuihin toimiin puuttuvat, maksetaan työttömyysetuutta pitkäaikaisestikin alennettuna. Kyseessä on siis käytännössä leikkaus pitkäaikaistyöttömien ja työkyvyttömien työttömyysturvaan.

Työllistymismahdollisuudet ja työllistymistä edistävien palvelujen saatavuus vaihtelevat alueellisesti. Tästä seuraa, ettei kaikilla työnhakijoilla ole yhtäläisiä mahdollisuuksia täyttää aktiivisuusehtoja. Seurauksena työttömyysturva leikkautuu työnhakijasta riippumattomista syistä. Asuinpaikan lisäksi myös ammattiala vaikuttaa ratkaisevasti siihen, miten työtä on tarjolla. Laki-

Valiokunnan lausunto TyVL 10/2017 vp
Eriävä mielipide 1

esityksessä ei ole kirjauksia toimintatavasta tilanteesta, jossa työllistymismahdollisuuksia tai työnhakijan palvelutarpeen mukaisia työllistymistä edistäviä palveluita ei ole tarjolla. Ehdotettu laki lisäisi työttömän velvoitteita huolehtia työllistymisestään, mutta samaan aikaan lakiin ei ehdoteta viranomaisille velvoitteita tarjota työllisyyspalveluita niin, että kaikki työttömät aidosti pystyvät täyttämään vaaditun aktiivisuusvelvoitteen. Asiantuntijalausunnoissa nousi esiin myös se, että esityksestä on rajattu pois työkyvyn ja työkyvyn selvittämiseksi tarkoitettu palvelu.

Koska työnhakijoilla on insentiivi hakeutua työttömyysturvan tason turvaavaan palveluun ja TE-toimistoilla tarjota tällaisia mahdollisimman monelle, saattaa aktiivimalli johtaa palvelujen pirstoutumiseen tavalla, joka ei ole todellisen työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaista. Todellisen kannustavuuden saavuttamiseksi aktiivitoimen käsitteen tulisi kattaa laajemmin myös vapaaehtoistoimintaa ja omaehtoista osaamisen lisäämistä, kuten työväenopisto-opiskelua. Vapaaehtoistoiminta kartuttaa työttömän osaamista, vahvistaa tai opettaa uusia taitoja ja auttaa verkostoitumaan. Tästä kaikesta voi olla merkittävää hyötyä työhaussa ja työllistymisessä, jolloin toiminta on myös työllistymisen kannalta kannattavaa.

Kannatamme työttömän tarpeista lähtevää aktiivista työvoimapolitiikkaa ja sitä, että lyhyiden työsuhteiden tekeminen tulee kannattavammaksi, mutta tämä esitys ei edistä näitä tavoitteita. Malli ei auta työllistymään, vaan päinvastoin rankaisee vaikeasti työllistyviä.

Lyhyiden työsuhteiden vastaanottamisen kannalta on ratkaisevaa työttömyysturvajärjestelmän selkeys ja ennakoitavuus. Vaikka työttömyysturvan 300 euron vapaa ansaintaosa osittain turvaa tätä, kävi asiantuntijakuulemisissa ilmi, että järjestelmä on jo nyt hankalasti ennakoitavissa ja työttömät kokevat lyhyiden työkeikkojen vaarantavan toimeentuloturvansa. Aktiivimallin myötä tämä byrokratialoukku pahenee kahdella tapaa: ensinnäkin on työttömyysturvajärjestelmä itsessään taas astetta vaikeammin hahmotettavissa ja toisaalta työttömyysturvan leikkautuminen lisää toimeentulotukea saavien työttömien määrää.

Mallin toteuttaminen lisäisi työttömyysetuuksien käsittelyssä tarvittavaa työtä sekä Kansaneläkelaitoksen että työttömyyskassojen osalta arviolta noin 130—260 henkilötyövuodella, sillä etuuspäätöksien määrä kasvaisi molemmilla tahoilla 385 000—770 000 päätöksellä. Tämä tarkoittaa merkittävää työmäärän kasvua. Niukat resurssit tulisi käyttää aidosti työllistäviin ja tuottaviin toimiin, ei byrokratian lisäämiseen.

Työkyvyttömät ja osatyökykyiset tarvitsevat erityisesti tukea, eivät leikkauksia

Työpaikkojen tuottavuusodotukset ovat korkeat, ja siksi työssä suhtaudutaan torjuvasti alentuneeseen työkykyyn. Yli puoli miljoonaa ihmistä arvioi, että heidän vammansa tai pitkäaikaissairautensa heikentää heidän työnsaantimahdollisuuksiaan. Työn tuottavuus ei aina kuitenkaan ole kiinni ihmisen työkyvystä, vaan siitä, että asioita tehdään fiksummin. Iso osa työkyvyn alenemisesta voidaan kompensoida palveluilla, apuvälineillä, sopivilla työjärjestelyillä, työnkuvan muokkauksella tai kuntoutuksella.

Yksin työeläkejärjestelmässä työkyvyttömänä olevien ihmisten työpanoksen menetyksen arvioitiin vuonna 2012 olevan kahdeksan miljardia euroa. Työkykyä kannattaa tukea. Työssä pysymis-

Valiokunnan lausunto TyVL 10/2017 vp
Eriävä mielipide 1

tä kannattaa tukea. Kyse ei ole vain valtiontaloudellisesta hyödystä, vaan osaamisen säilyttämisestä ja ihmisen elämän sisällöstä ja toimeentulosta.

Erityisjärjestelyjä tarvitsevan ihmisen mahdollisuudet työllistyä lyhyisiin työsuhteisiin ovat heikot, sillä harva työnantaja voi tai haluaa ryhtyä sopeutuksiin muutaman työtunnin tähden. Siksi aktiivimalli kohtelee erityisen epäoikeudenmukaisesti näitä työttömiä. Koska aktiivimallissa ei sanktioida mitään nimenomaista laiminlyöntiä, ei vajaatyökykyisellä myöskään ole mahdollisuutta välttää sanktiota esimerkiksi lääkärintodistuksella.

Työkyvyttömyyden ihmistä ei tehdä työkykyiseksi hallituksen aktiivimallilla. Työttömät, joiden terveydentila on pitkäaikaisesti heikentynyt, tarvitsevat kuntoutusta sekä tukea terveyden ja toimintakyvyn parantamiseen sekä työpaikan joustavuutta. Siten heidät saadaan parhaiten työelämään takaisin. Mielestämme palvelujärjestelmää tulee yksinkertaistaa, jotta se voi tehokkaasti toimia alentuneen työkyvyn tukena: työvoimapalveluita, kuntoutusta, sosiaaliturvaa, terveydenhuoltoa. Jos oikea tuki ei löydy ajoissa, voidaan aiheuttaa mittaamattomia vahinkoja ihmisen elämälle. Jos työtä tai aktiivitoimia ei pysty terveydentilan vuoksi tekemään, leikkaus on kohtuuton. Pitkäaikaissairaus aiheuttaa kuluja lääkkeisiin sekä terveyskeskus- ja sairaalakäynteihin.

Lopuksi

Hallitus esittää myös työttömyyden alkuun säädettyä omavastuu-aikaa lyhennettäväksi seitsemästä viiteen päivään (työttömyysturvalain 5 luvun 13 §). Tätä parannusta kannatamme.

Muutoin mielestämme esitetty aktiivimalli on kaiken kaikkiaan kohtuuton ja epäoikeudenmukainen. Se loukkaa kansalaisten yhdenvertaisuutta, ja siitä on luovuttava. Me allekirjoittaneet jaamme asiantuntijalausunnoissakin nostetun huolen siitä, että malli asettaa ihmiset erittäin eriarvoiseen asemaan asuinpaikkansa, ammattialansa ja työkykynsä perusteella. Myös työvoimapoliittisten palvelujen saatavuus vaihtelee rajusti eri puolilla Suomea. Lisäksi korostamme sitä, että toimeentulotuessa on kaikkein heikoimmat kannusteet ottaa vastaan satunnaisia töitä, joten työhön kannustamisenkin näkökulmasta malli vie ojasta allikkoon.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin sellaisenaan paitsi 6 luvun 3 a ja 5 a § sekä 7 luvun 5 a § poistetaan, ja

että 2.—4. lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 14.11.2017

Ilmari Nurminen sd
Tarja Filatov sd
Anna Kontula vas
Anneli Kiljunen sd
Heli Järvinen vihr

Valiokunnan lausunto TyVL 10/2017 vp
Eriävä mielipide 2

ERIÄVÄ MIELIPIDE 2

Perustelut

Esityksen pääasiallisena tavoitteena on lisätä ns. aktiivimallin kautta työllisyyttä kannustamalla työttömiä työnhakijoita aktiivisuuteen ja omatoimisuuteen työhaussa avoimilta työmarkkinoilta koko työttömyyden keston ajan. Uusien omavastuupäivien tavoitteena on, että työttömät aiempaa enemmän hakeutuisivat myös lyhytkestoiseen ja osa-aikaiseen työhön, tällä toimenpiteellä pyritään täten ehkäisemään työttömyyden pitkittymistä. Ehdotettu malli koskisi sekä työttömyyspäivärahan että työmarkkinatuen saajia.

Katson, että on sinänsä hyvä ja oikein se, että ihmisiä pyritään saamaan aktiivisesti avoimille työmarkkinoille. Vierastan kuitenkin jossain määrin nyt tehtyä esitystä, koska ensinnäkin sillä leikataan kohtuuttomasti työttömien perusturvaa. Toisaalta näen erityisenä ongelmana sen, että voi olla niin tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa, että työnhakija ei aktiivisesta työhaustakaan huolimatta saa työpaikkaa työmarkkinoilta. Tällöin katson, että nyt esitetty ns. aktiivimalli rankaisee liikaa niitä henkilöitä, jotka esimerkiksi asuvat vähäväkisessä maakunnassa tai muualla maaseudulla.

Toisaalta olen huolissani myös siitä, että poliittista vaikutusten arviointia ei ole tehty riittävästi niistä mahdollisista sosiaalisista ja terveydellisistä vaikutuksista, joita tähän esitykseen liittyy. Näitä voi syntyä tämän järjestelmän kautta, sillä jotkut työttömät kokevat jo nyt, että heitä syrjitään. Näen myös, että tämän hallituksen esityksen vaikutukset iskevät valitettavasti eniten juuri pitkäaikaistyöttömiin, joilla ongelmia on jo kertaantunut pitkällä aikavälillä työttömyydestä johtuen. Pidän tärkeänä lähtökohtana sitä, että aktiivimalli ei saa synnyttää uusia kannustinongelmia kansalaisille. Ennakoin kuitenkin toisenlaista lopputulemaa, koska nyt käsittelyssä oleva esitys ei takaa mielestäni riittävän ennakoitavaa turvaa. Aktiivimalli lisääntyvine byrokraattisine töineen ei saa myöskään aiheuttaa tilannetta, jossa päätös työttömyysturvasta pitkittyy. Tämä vaara on nyt kuitenkin olemassa ihan aidosti.

Arvioin myös, että esitys johtaa hallinnon työmäärän lisääntymiseen Kansaneläkelaitoksen ja työttömyyskassojen kohdalla merkittävässä määrin toisin kuin hallituksen esityksessä ennakoidaan.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että 1.—4. lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 14.11.2017

Rami Lehto ps

Valiokunnan lausunto TyVL 10/2017 vp
Eriävä mielipide 3

ERIÄVÄ MIELIPIDE 3

Perustelut

Kestävä talouskasvu ja korkea työllisyysaste, joka luo verotuloja, ovat ainoat keinot turvata hyvinvointiyhteiskuntamme pysyvyys pitkällä aikavälillä. Hallituksen tavoite luoda 110 000 uutta työpaikkaa ja nostaa työllisyysaste 72 prosenttiin on oikea. Valitettavasti hallitus ei ole onnistunut muuttamaan sanoja teoiksi. Verrattuna muihin Pohjoismaihin, Suomen työllisyysaste on selvästi alempi. Pidänkin työnhakijoiden aktiivisuuden lisäämiseen sekä työllisyyden kasvun ja työttömyyden pitkittymisen ehkäisemiseen liittyviä toimenpiteitä tärkeinä, mutta ehdotettu aktiivimalli ei ole oikea tie ja kohtelisi työttömiä eri tavoin asuinpaikasta ja työllisyyden kestosta riippuen. Vaarana on lisäksi byrokratian lisääntyminen ja työvoimatoimistojen resurssien riittämättömyys. Ruotsalainen eduskuntaryhmä on luonut oman työllisyyspaketin, jossa on toimenpideehdotuksia työllisyyden parantamiseksi. Uskomme, että toimenpiteemme luovat tarpeeksi työpaikkoja hallituksen tavoitteen saavuttamiseksi ja pitkällä tähtäimellä voisivat johtaa jopa 80 %:n työllisyysasteeseen. Yksi tärkeä tavoitteemme on yrittäjyyden helpottaminen tarjoamalla palkkahallintoa pienyrittäjille ja yhdistämällä erilaiset palkan sivukulut, korottamalla kotitalousvähenystä, joka tukee naisvoittoisia palvelualoja, uudistamalla keskustelukulttuuria ja lisäämällä paikallista sopimista ja kohdentamalla työnvälitys paremmin yksityisen työnvälityksen kautta, jotta yritykset löytäisivät sopivat työntekijät nopeasti ja tehokkaasti. Myös työntekijöihin panostaminen nostaa tuottavuutta ja sen vuoksi peräänkuulutamme kansallista työhyvinvointiohjelmaa vähentääksemme työkyvyttömyyseläkkeitä ja sairauspoissaoloja. Parempi työhyvinvointi säästää yhteiskunnalle miljardeja samalla, kun se parantaa yksilöiden elämänlaatua. Työhyvinvointia voidaan myös lisätä uudistamalla perhevapaat, jotta perheet saavat kaipaamansa joustoa ja työn ja perheen yhteensovittaminen kävisi helpommin. Suomen tulisi myös poistaa työllistymisen esteet maahanmuuttajilta poistamalla ulkomaaisen työvoiman tarveharkinta. Tarveharkinnan poistaminen mahdollistaa työntekijöiden palkkaamisen aloille, joilla nyt vallitsee osaavan työvoiman pulaa. Erityisesti useat startup-yritykset kärsivät tarveharkinnasta.

Yksi tärkeä tavoite on nuorisotyöttömyyden alentaminen ja nuorten saaminen mukaan työelämään. Tämän takia korottaisimme opintotuen tuloarvoja. Varsinkin nyt, kun hallitus on leikannut opintotuesta, on opiskelijoiden toimeentulo turvattava samalla, kun opiskelijat saisivat tärkeätä työkokemusta työelämään siirtymistä varten. Nuorisotyöttömyyden alas saamiseksi loisisimme myös uuden minityömallin, jossa alle 30-vuotiaat nuoret saavat ansaita 500 euroa kuussa ilman, että se vaikuttaa tukiin tai muihin etuuksiin. Työnantajat maksavat puolestaan pienempiä työnantajamaksuja palkatessaan nuoren henkilön.

Tärkein tavoite on kuitenkin työpaikkojen lisääminen tarttumalla tulevaisuuden mahdollisuuksiin. EU-komission mukaan EU:n uusi jätedirektiivi tulee luomaan yli 170 000 suoraa työmahdollisuutta materiaali-kierrätysteollisuudessa vuoteen 2035 mennessä. Suomella pitäisi olla selkeä strategia sille, miten pidämme itsemme kierrätystalouden kehityksen kärjessä, jolla tulee olemaan korkea prioriteetti tulevaisuuden EU:ssa. Samalla jakamistalouden suosio kasvaa tasaisesti kansan keskuudessa, mutta lainsäädäntö ei pysy perässä. Jakamistalouden mahdollisuudet ovat suuret, mutta koska monet alalla aktiiviset toimivat lainsäädännön harmaalla alueella, eivät ne saavuta täyttä potentiaaliaan. Suomen tulisi olla proaktiivinen toimija ja uusia lainsäädäntöä ja ra-

Valiokunnan lausunto TyVL 10/2017 vp
Eriävä mielipide 3

kenteita, jotta eri tahojen oikeudet ja velvollisuudet olisivat selkeät. Myös verotusta tulee uudistaa. Suomen talouskasvu riippuu siis suurilta osin siitä, miten yritykset pystyvät hyödyntämään uusia innovaatioita ja uutta tutkimusta. Kun keskeisiä poliittisia päätöksiä tehdään, täytyy samalla arvioida, miten päätökset vaikuttavat sellaiseen vientiin ja tuotantoon, jolla on korkea jalostusarvo.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 14.11.2017

Veronica Rehn-Kivi r